

6. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>

7. Стан протидії корупції в Україні за перше півріччя 2017 року / Верховний Суд України. Статистичний збірник. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1626C7B41413EC2EC2258175004D9AD4](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1626C7B41413EC2EC2258175004D9AD4)

8. Федик М. Окремі методи виявлення латентної корупційної злочинності. Вісник Львівського університету. «Серія юридична». 2016. Вип. 62. С. 177–183.

9. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>

10. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

11. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

ЦВІРКУН Ю. І.,

кандидат юридичних наук,

здобувач кафедри

адміністративного та господарського права

(Запорізький національний університет)

УДК 342.9

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ У СПРАВАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕГІАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У статті досліджено характеристики суб'єктів адміністративного процесу у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних органів публічної адміністрації. Класифіковано цих суб'єктів за критерієм їхньої ролі в адміністративному процесі. Встановлено, що, окрім суддів, суб'єктами такого процесу стають учасники справи – позивач, відповідач і треті особи, а також їхні представники та прокурори як представники. Обов'язковими суб'єктами стають особи, які сприяють здійсненню адміністративного судочинства. Серед осіб цієї групи охарактеризовано секретаря судового засідання, помічника судді, судового розпорядника. Визначено, що групу факультативних учасників зазначеного процесу становлять свідок, експерт, експерт із питань права, спеціаліст, перекладач. Колегіальний суб'єкт публічної адміністрації зараховується до органів виконавчої гілки державної влади, яка жодним чином не бере участь у відправленні правосуддя. Цей суб'єкт за визначенням не може виконувати роль судді, функції будь-кого з тих осіб, які сприяють здійсненню суддею його повноважень, чи свідка. Водночас колегіальний суб'єкт публічної адміністрації може залучатися суддею для проведення комісійної експертизи (у т. ч. із правових питань), надання комісійного висновку спеціаліста чи перекладу з іноземної мови. В усіх випадках можливого залучення суддею колегіального органу публічної адміністрації цей суб'єкт не здійснює правозастосування, а діє

на засадах диспозитивності з усіма іншими суб'єктами адміністративного процесу. Як позивач в адміністративному процесі колегіальний суб'єкт публічної адміністрації діє тільки у випадках, прямо вказаних у законі. Він може обирати відповідачем як іншого суб'єкта владних повноважень, так й фізичну особу чи юридичну особу приватного права. Підсумовано, що досліджуваний суб'єкт діє у суді тільки через представника.

Ключові слова: адміністративний процес, відповідач, експерт, колегіальність, перекладач, позивач, помічник, публічна адміністрація, розпорядник, свідок, секретар, суддя.

В статье исследованы характеристики субъектов административного процесса по делам об обжаловании решений, действий или бездействия коллегиальных органов публичной администрации. Классифицированы эти субъекты по критерию их роли в административном процессе. Установлено, что, кроме судей, субъектами такого процесса становятся участники дела – истец, ответчик и третьи лица, а также их представители и прокуроры как представители. Обязательными субъектами становятся лица, которые способствуют осуществлению административного судопроизводства. Среди лиц этой группы охарактеризованы секретарь судебного заседания, помощник судьи, судебный распорядитель. Определено, что группу факультативных участников указанного процесса составляют свидетель, эксперт, эксперт по вопросам права, специалист, переводчик. Коллегиальный субъект публичной администрации остаётся органом исполнительной ветви государственной власти, который никоим образом не участвует в отправлении правосудия. Этот субъект по определению не может выполнять роль судьи, функции любого из тех лиц, которые способствуют осуществлению судьей его полномочий, или свидетеля. В то же время коллегиальный субъект публичной администрации может привлекаться судьей для проведения комиссионной экспертизы (в т. ч. по правовым вопросам), предоставления комиссионного заключения специалиста или перевода с иностранного языка. Во всех случаях возможного привлечения судьей коллегиального органа публичной администрации этот субъект не осуществляет правоприменения, а действует на основе принципа диспозитивности со всеми другими субъектами административного процесса. Как истец в административном процессе коллегиальный субъект публичной администрации действует только в случаях, прямо указанных в законе. Он может выбирать ответчиком как другого субъекта властных полномочий, так и физическое лицо или юридическое лицо частного права. Подитожено, что исследуемый субъект действует в суде только через представителя.

Ключевые слова: административный процесс, ответчик, эксперт, коллегиальность, переводчик, истец, помощник, публичная администрация, распорядитель, свидетель, секретарь, судья.

The article reveals the characteristics of the administrative process subjects in cases of appealing decisions, actions or omissions of collegial public administration bodies. These subjects are classified according to the criterion of their role in the administrative process. It has been established that in addition to judges, the participants in the case become the subjects of the case – the claimant, the defendant and third parties, as well as their representatives and prosecutors as representatives.

It was emphasized that the personal participation of each member of the collective public administration entity in court hearings at all stages of the administrative process is not legally and practically feasible. After all, the court is interested in the

decision of these members as a whole in the person of a specific collegiate entity, and not their personality and role in the adoption of the contested decision. Simultaneously, the court may be interested in the position of those members who abstained or voted against the decision. An appeal by the plaintiff of acts (decisions, actions, inactivity) of a collegiate subject of public administration under the rules of an administrative process is a challenge to a plurality of identical acts of officials, expressed on the outside by one act. Formally, the identity of each individual employee of the public administration body disappears, absorbing the majority of the community the collegiate subject of public administration. As a defendant, the collegiate subject of public administration filed an objection to the claim, but has no right to use a counter-claim. In the role of a third person, a this subject may enter an administrative case to protect the rights, freedoms and interests protected by law.

Obligatory entities are persons who contribute to the implementation of administrative proceedings. Among the persons of this group are characterized the secretary of the court session, the assistant judge, the judicial manager. It is determined that the group of optional participants in this process consists of a witness, an expert, an expert on legal issues, a specialist, a translator. The collective subject of public administration remains the body of the executive branch of state power, which in no way participates in the administration of justice. This entity, by definition, cannot perform the role of a judge, the functions of any persons who contribute to the exercise of the judge's powers, or a witness. At the same time, a collegial subject of public administration may be brought in by a judge to carry out a commission expertise (including legal issues), to provide a commission of experts or to translate from a foreign language. In all cases of possible involvement by a judge of a collegial public administration body, this subject does not enforce the law, but acts on the basis of the disposition principle with all other subjects of the administrative process. As a plaintiff in the administrative process, the collegial subject of the public administration acts only in cases expressly specified in the law. He can choose the defendant as another subject of authority, as well as an individual or legal entity of private law. It is summarized that the subject under investigation acts in court only through a representative.

Key words: *administrative process, defendant, expert, collegiality, translator, claimant, assistant, public administration, court manager, witness, secretary, judge.*

Вступ. Сучасна цивілізація залишається в умовах перманентної боротьби громадян за свої права та протистояння з органами держави, які застосовують до людини примус. Одним зі способів вирішення цих протиріч стали процедури оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних суб'єктів публічної адміністрації, що застосовуються суб'єктами адміністративного процесу як спосіб і форма реалізації свого суб'єктивного права на захист. І, згідно з аб. 3 п. 3.1 Рішення Конституційного Суду України у справі № 11-рп/2007 від 11.12.2007 р., ця можливість також включає право оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина [1]. Право на судовий захист у сучасних умовах має унітарну природу, на яку не впливають певні формальні відмінності між справами, що виникають як із приватноправових, так і з публічно-правових відносин [2, с. 162–163]. Особа звертається до суду для вирішення правового конфлікту, по якому прийнятне для сторін рішення через позасудові механізми не знайдено. Антропоцентричність цього права стимулюється створенням системи адміністративної юстиції, яка є важливим елементом у процесі контролю за правовою ефективністю державного управління (п. 21) [3], у тому числі того, яке реалізується колегіальними суб'єктами публічного адміністрування.

Постановка завдання. Мета статті – визначити суттєві характеристики суб'єктів адміністративного процесу у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних органів публічної адміністрації.

Окреслена політична та юридично-практична актуальність проблеми належного використання особою інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних органів публічної адміністрації в межах адміністративного процесу привернула увагу вчених: А.К. Гасанова дослідила адміністративно-правові засади вирішення конфліктів у діяльності органів виконавчої влади, О.В. Джабурія – компетенцію адміністративних судів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, І.С. Козій – особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у судовому порядку, О.М. Михайлов – правовий статус учасників адміністративного судочинства в Україні, А.Ю. Осадчий – організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади у судах, І.В. Топор – теоретико-правову характеристику процесуального статусу сторін в адміністративному судочинстві тощо. Водночас питання класифікації суб'єктів адміністративного процесу у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності колегіальних органів публічної адміністрації залишилось поза належною увагою науковців і нині актуальне для дослідження. Основою нашої роботи стали також фундаментальні праці з адміністративного права і процесу В.Б. Авер'янова, В.М. Бевзенка, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, І.П. Голосніченка, П.В. Діхтієвського, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Д.В. Лученка, О.І. Миколенка, Р.С. Мельника, О.М. Пасенюка, Д.В. Приймаченка, М.І. Цуркана та багатьох інших вчених.

Результати дослідження. Колегіальні державні органи ухвалюють рішення і вступають у правові відносини лише як певні колективи державних службовців (наприклад, КМУ). Якщо індивідуальна реалізація зазначеного права полягає в можливості окремої особи самостійно, не вступаючи у відносини з іншими суб'єктами, здійснювати свої юридичні права і обов'язки, то колективна реалізація, навпаки, потребує для цього поєднання зусиль кількох осіб [4, с. 128, 407]. Оскільки єдиним і первинним життєвим центром і правовою цінністю є людина, у т. ч. людина юридична – *homo juridicus*, а не утворені нею юридичні особи та інші спільноти з абстрактними формально-юридичними зв'язками, то колегіального суб'єкта публічної адміністрації розглядати інакше як сукупну волю трудового колективу індивідів, які організаційно виконують свої трудові обов'язки з публічного адміністрування тільки разом, неможливо. Тому такий тип публічної адміністрації реалізує права в адміністративному процесі шляхом ухвалення рішень спільною волею і свідомістю свого трудового колективу, вичерпно демонструючи цим дію принципу колегіальності. Персональна участь кожного члена колегіального суб'єкта публічної адміністрації в усіх судових засіданнях усіх стадій адміністративного процесу юридично і фактично недоцільна. Адже суд цікавить рішення цих членів як єдиного цілого в особі конкретного колегіального суб'єкта, а не їхня особистість і роль в ухваленні оскаржуваного рішення. У цьому зв'язку досліджуваний нами суб'єкт буде ухвалювати таким самим чином (колегіально) рішення про участь у справі через уповноваженого представника. Водночас суд може цікавитись, а позивач цілком може аргументувати свій позов правовою позицією тих членів, які утримались або голосували проти ухвалення рішення, якщо вона викладена у доступній для сприйняття формі. Утім, залучати таких осіб до участі у процесі як свідків, експертів із питань права, експертів чи спеціалістів суду неможливо, якщо відбудеться перехрещення або поєднання їх ролей з одним з учасників справи, і дуже складно, якщо все ж таки такого збігу вдасться уникнути. Швидше за все, меншість колегіального суб'єкта публічної адміністрації, правова енергія якої не знайде втілення в оскаржуваному рішенні, буде відігравати роль пасивних експертів та спеціалістів як відгук їхньої трудової активності під час винесення цього рішення. Такий процесуально-правовий порядок, можливо, й вимагає зміни задля коректного, проте повноцінного використання судом творчого потенціалу, досвіду та інших елементів соціального капіталу, які стали переважаючими для меншості колегіального суб'єкта публічної адміністрації. При цьому більшість означає не істину, а кількість людей, які приєднуються до думки, що не додає їй цінності на протиположності думки меншості.

Зазначені риси природи досліджуваних нами суб'єктів визначають логіку їхнього подальшого наукового пізнання за допомогою класифікації. Слово «класифікація»

походить від двох латинських слів “classis” (розряд) і “facere” (робити). Основне призначення класифікаційного підходу полягає в гносеологічній спрямованості класифікацій, пізнанні певних об’єктів, з урахуванням специфіки закономірностей об’єктивної дійсності, що входять до предмета будь-якої науки і практичних цілей, заради яких і пізнається ця дійсність. Ще Платон зазначив, що встановлення сутності будь-якого предмета вимагає розкладання його роду на види, цілого на частини [5, с. 18; 6, с. 442] й отримання класифікаційних розподілів досліджуваного предмета.

За критерієм ролі суб’єктів адміністративного процесу розподіляють на такі групи: 1) судді – з властивою тільки їм функцією здійснення адміністративного правосуддя; 2) особи, які беруть участь у справі, – з метою захисту власних прав, свобод та інтересів (сторони – позич та відповідач; треті особи), з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб (представники сторін та третіх осіб, прокурори та ін.); 3) ті, хто сприяє здійсненню правосуддя, – секретар судового засідання, помічник судді, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, спеціаліст, перекладач та ін.» [7, с. 69–71]. Остання група суб’єктів адміністративного процесу включає обов’язкових осіб [8, с. 346–347], які входять до складу апарату суду та виконують функції, що уможливають відправлення правосуддя суддею у всіх справах. Це секретар судового засідання, помічник судді, судовий розпорядник. Інші особи, які сприяють здійсненню правосуддя – свідок, експерт, експерт із питань права, спеціаліст, перекладач, – також сприяють здійсненню суддею правосуддя за необхідності, коли їх спеціально залучає з цією метою суддя. Вчені виокремлюють також інші критерії для диференціації суб’єктів адміністративного процесу, наприклад, за формою провадження, наявністю державно-владних повноважень, інстанцією, підсудністю, способом вирішення справи, особливостями реалізації процесуальних повноважень, юридичної зацікавленості, наявності спеціальних знань, можливості застосування заходів процесуального примусу, а також ініціювання, місця і ролі в адміністративній справі [9]. Ця класифікація дає змогу побачити місце колегіального суб’єкта публічної адміністрації у групі учасників процесу, як правило, або у складі тих суб’єктів, які допомагають судді вершити правосуддя й виносити виважені з позиції права рішення. Цілком можливо судді залучити такого суб’єкта як експерта для проведення комісійної експертизи, здатного, на відміну від судді чи одноосібного експерта, систематизувати за низкою процедур об’єднання, відомості груп однорідних за суттєвими ознаками одиниць (параметрами, критеріями) до певної ієрархієзованої єдності в функціональних цілях на основі наявних між ними зв’язків і/або взаємодоповнюючих зв’язків із зовнішнім світом [5, с. 16]. Колегіальний суб’єкт публічної адміністрації може бути залучений як експерт із питань права зі складних правових питань, на яких суддя не спеціалізується, і тих, що стосуються трактування і використання окремих норм матеріального і процесуального права, встановлення положень іноземного права [10, с. 98]. Також природа досліджуваного нами суб’єкта дає йому змогу бути використаним судом у ролі спеціаліста чи перекладача.

Судді в адміністративному процесі повно і всебічно з’ясовують у судових засіданнях обставини/факти справи, підтверджені належними, допустимими, достовірними й достатніми доказами, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи, застосовуючи відповідні процесуальні і матеріальні норми права. У підсумку такого розгляду вони вирішують спори сторін щодо пошуку компромісу між свободою дій управління, визначення їх меж для вирішення адміністративних завдань та охороною прав індивіда/суспільства, в межах власної компетенції та юрисдикції. Актуалізація соціальної ролі судді відбувається з огляду на прояв активної позиції особи адміністративно-правових відносин, яка обґрунтувала своє негативне ставлення до неправомірності/протиправності юридичного факту, що зумовив виникнення, зміну чи припинення таких правовідносин [11, с. 52]. Оскарження позивачем діянь (рішень, дій, бездіяльності) колегіального суб’єкта публічної адміністрації або, як їх вдало номінує М.В. Цвік, колегіальних множин людей [4, с. 78], за правилами адміністративного процесу, являє собою оспорювання множини однакових діянь посадових осіб, вираженої назовні єдиним цілим одним діянням. Формально тут особистість кожного окремого

службовця органу публічної адміністрації зникає, будучи поглинена більшістю спільноти колегіального суб'єкта публічної адміністрації. Водночас фактично особистісне самовираження кожного якраз й виявляється у схваленні чи запереченні діяння, яке зрештою стає колегіально ухваленим, вчиненим. Наприклад, рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Як слушно зауважив В. Франкл, людина вирішує за себе; будь-яке рішення є рішення за себе, а рішення за себе – завжди формування себе. Ухвалення такого рішення – акт не тільки свободи, але й відповідальності. Свобода, що позбавлена відповідальності, вироджується у сваволю. Ця відповідальність пов'язана з тягарем вибору людиною можливостей, що криються в світі і в ній самій, а також із визначенням необхідності реалізації обраних можливостей на практиці або відмови від цього [12, с. 18]. В рамках досліджуваних нами колегіальних суб'єктів ці вибір та відповідальність солідаризуються, виявляючи іманентний їхній природі юридичний характер норми солідарності [13, с. 502]. При цьому позов колегіального суб'єкта публічної адміністрації хоча й виражає сукупну єдність інтересів кількох фізичних осіб як єдиного цілого, статусу колективного не набуває. Колективний позов не тільки виражає інтереси кількох фізичних суб'єктів права. Усі ці особи діють, реалізують свою адміністративно-процесуальну правосуб'єктність кожен окремо. У нашому випадку досліджуваний нами суб'єкт діє як єдине ціле і виключно через уповноваженого представника чи кількох представників, які презентують єдину правову позицію у суді. Вчені також виокремлюють ініціатора подання позову й позивача, наприклад, у справах щодо примусового викупу земельної ділянки для будівництва дороги загальнодержавного значення ініціатором виступає колегіальний орган публічного адміністрування, однак суб'єктом звернення (позивачем) в цьому разі буде центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства [14, с. 134], нині це Державне агентство автомобільних доріг України.

Відповідачем досліджуваний нами суб'єкт стає в разі оскарження ухвалених ним норм і/або порушення процедур правотворчого режиму колегіальних органів держави [4, с. 404], у т. ч. публічного адміністрування, наприклад, оскарження рішень Комісії з питань вищого корпусу державної служби, що діє відповідно до приписів Положення про Комісію з питань вищого корпусу державної служби, затв. Постановою КМУ від 25 березня 2016 р. № 243. У цьому статусі колегіальний суб'єкт публічної адміністрації подає заперечення проти позову, вимагаючи відхилити його, та використовує інші процесуальні засоби захисту. За КАС (ч. 8 ст. 47), характерною рисою відповідача, що є суб'єктом владних повноважень, стає неможливість використання ним зустрічного позову як інструменту оборонної стратегії, поширеного у практиках цивільного і господарського процесів.

У процесуально-правовій ролі відповідача колегіального суб'єкта публічної адміністрації від інших типів відповідачів вирізняє тільки його ознака колегіальності, яка справляє свій вплив аналогічно тому, що було описано вище стосовно статусу цього суб'єкта у ролі позивача: стосовно поширення дії загальних і галузевих принципів права, здійснення процесуальних прав та виконання обов'язків для створення сприятливих умов участі у розгляді адміністративної справи, захисту інтересів сторони у справі та ін. Загальна процесуально-правова особливість колегіального суб'єкта публічної адміністрації як відповідача полягає у тому, що його інтереси в межах адміністративного процесу протилежні інтересам позивача. Хоча поза цими межами інтереси можуть і/або мають повністю збігатися, особливо в площині загальнолюдських цінностей і за параметрами досягнення позитивного соціального ефекту від вжитих суб'єктом публічного адміністрування заходів.

Як третя особа, колегіальний суб'єкт публічної адміністрації може вступати в адміністративну справу для захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів, та бути зацікавленим у результатах розгляду судом такої справи, оскільки це може вплинути на його правове становище [15, с. 142]. Реалізація специфічних інтересів таких осіб повністю або частково відрізняється від інтересів сторін [16, с. 152]. На відміну від цивільного чи господарського процесу, третя особа в адміністративному процесі завжди перебуває в конфлікті як із відповідачем, так і з первісним позивачем [17, с. 83–86]. Про залучення третіх осіб

до участі у справі суд постановляє ухвалу, в якій зазначає, на які права чи обов'язки такої особи та яким чином може вплинути рішення суду у справі. Ухвала за наслідками розгляду питання про вступ у справу третіх осіб окремо не оскаржується. Заперечення проти такої ухвали може бути включено до апеляційної чи касаційної скарги на рішення суду, прийняте за результатами розгляду справи (ч. 5 ст. 49 КАС).

Окрім судді та учасників процесу, важливу роль виконує група суб'єктів адміністративного процесу, які уможливають здійснення суддею його функцій. Їхня участь обов'язкова. Зокрема, секретар судового засідання з повноваженнями відповідно до ст. 63 КАС. Його правовий статус у межах адміністративного процесу, у т. ч. за участі колегіального суб'єкта публічної адміністрації, складається з його правосуб'єктності, обов'язків і прав щодо забезпечення судді шляхом розсилання копій процесуальних документів, перевірки наявності та належності оформлення всіх необхідних документів у справах, здійснення технічного фіксування судового процесу, ведення журналу судового засідання, перевірки наявності та з'ясування причин відсутності осіб, яких було викликано до суду, та ін. Діяльність судді в адміністративному процесі також заснована на добросовісній роботі його помічника, який забезпечує виконання суддею відповідних повноважень і сприяє здійсненню правосуддя, відповідно до ст. 62 КАС. Його адміністративно-правовий статус вичерпується повноваженнями та їхніми гарантіями щодо допомоги судді в підготовці судових справ до розгляду, виконання інших законних доручень судді і керівника апарату суду в поєднанні з професійними обмеженнями та спеціальною дисциплінарною відповідальністю. Для організації розгляду справи, за ст. 64 КАС, може залучатися судовий розпорядник, який забезпечує правопорядок під час судового засідання, правильне виконання приведення до присяги перекладача, експерта та запрошення до зали судового засідання свідків (інших учасників судочинства) [18, с. 208, 209, 211, 213, 214].

Факультативна група суб'єктів адміністративного процесу в контексті порушеної проблеми також включає свідка, експертів, спеціаліста і перекладача. Зокрема, за ч. 1 ст. 65 КАС, як свідок в адміністративній справі судом може бути викликана будь-яка особа, якій відомі обставини, що належить з'ясувати у справі. Це особа, яка володіє відомостями про фактичні обставини публічно-правового спору, що знаходиться у провадженні адміністративного суду, врахування яких сприяє розгляду та вирішенню такого спору [19, с. 61]; незацікавлена, не має власного інтересу в процесі, але залучається для виконання покладених на неї процесуальних обов'язків [20, с. 117]. Свідок усно й під присягою давати достовірні відомості викладає свої думки про відомі йому факти щодо обставин, які мають значення для справи [21, с. 36]. Щодо експерта як суб'єкта адміністративного процесу у досліджуваній нами категорії справ, то, на всебічно обґрунтовану думку А.В. Кеберник, експертом є людина, яка має вищу освіту, освітньо-кваліфікаційного рівня не нижче магістра, пройшла підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестована, отримала кваліфікацію судового експерта з конкретної спеціальності, внесена до державного Реєстру атестованих судових експертів, повно дієздатна й не має судимості. У сукупності концентрація і подальше перманентне підтримання людиною у собі усіх цих ознак виявляє її спроможність надавати науково обґрунтовані висновки – висновки експерта, які стають доказами у справах різноманітних форм судочинства [22, с. 128], у т. ч. адміністративного процесу за участі колегіального суб'єкта публічної адміністрації. Оскільки науково-правова експертиза може бути використана як вагомий обґрунтування для вибору належного способу застосування норм права з особливо складних справ як при розгляді справ у судах, так і в інших спірних ситуаціях застосування норм права [23], у КАС (ст. 69) виокремлено експерта з питань права. До такого суб'єкта висунуто вимоги наявності наукового ступеня й відповідності оціночному по суті критерію, а саме: бути визнаним фахівцем у галузі права. Спільною рисою будь-яких експертів стає те, що під час проведення експертизи, на відміну від інших процесуальних дій, суттєві для справи факти, як правило, встановлюються за відсутності судді. Тому законодавець встановив цілу систему процесуальних гарантій, дотримання яких покликані сприяти достовірному, повному та об'єктивному встановленню

фактів експертом і всебічній перевірці його висновків судом [24, с. 531]. Окрім зазначених процесуальних фігур, законодавець визначив також правовий статус спеціаліста в адміністративному процесі [8, с. 69–71], участь якого має такі форми: 1) це участь спеціаліста у сприянні здійсненню судом правосуддя в адміністративних справах, зокрема шляхом участі в окремих процесуальних діях, надання технічної допомоги; 2) надання суду консультативно-довідкової допомоги та письмових роз'яснень (висновків) [25, с. 103]. Виникають випадки, коли, окрім названих суб'єктів, під час відправлення адміністративного правосуддя виникає потреба у перекладачах. Перекладачем є особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими. Довідково-інформаційний реєстр перекладачів, які будуть залучатися до судового розгляду, веде Державна міграційна служба України. Перекладач як учасник адміністративного процесу вирізняється відсутністю владних повноважень, неналежністю до апарату суду, відсутністю права на ініціювання вступу у процесуальні відносини. Умовами набуття статусу перекладача в адміністративному судочинстві стає наявність в особі системи якостей: первинного характеру – повноліття (в окремих випадках із 16-річного віку), дієздатності та відсутності судимості; похідних – незацікавленості у результатах справи, недопустимості суміщення функцій перекладача з іншими процесуальними обов'язками у справі, наявності диплома про відповідну філологічну освіту, складання спеціального кваліфікаційного іспиту з обов'язковою сертифікацією Міністерством юстиції України. Залучення перекладача до участі в адміністративному процесі здійснюється як за клопотанням учасників справи, так і з ініціативи суду [26, с. 8–9, 18].

Висновок. Отже, окрім суддів, суб'єктами адміністративного процесу у досліджуваній нами категорії справ стають учасники справи – позивач, відповідач і треті особи, а також їхні представники та прокурори як представники, низка взаємопов'язаних осіб, які сприяють здійсненню адміністративного судочинства – секретар судового засідання, помічник судді, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, спеціаліст, перекладач. Колегіальний суб'єкт публічної адміністрації зараховується до органів виконавчої гілки державної влади, який жодним чином не бере участі у відправленні правосуддя, а тому цей суб'єкт за визначенням не може виконувати роль судді і/або функції будь-кого з тих осіб, які сприяють здійсненню суддею його повноважень, тобто секретаря судового засідання, помічника судді, судового розпорядника та ін. Роль свідка досліджуваної нами суб'єкт публічної адміністрації виконувати не може через свою поліекзистенційну природу. Водночас колегіальний суб'єкт публічної адміністрації може залучатися суддею задля проведення комісійної експертизи, надання комісійного висновку спеціаліста чи перекладу з іноземної мови. В усіх випадках можливого залучення суддею колегіального органу публічної адміністрації як суб'єкта, який сприяє відправленню адміністративного правосуддя, або його участі як сторони чи третьої особи у справі цей суб'єкт не здійснює правозастосування, а діє на засадах диспозитивності з усіма іншими суб'єктами адміністративного процесу. Як позивач в адміністративному процесі колегіальний суб'єкт публічної адміністрації діє тільки у випадках, прямо вказаних у законі. Він може обирати відповідачем як іншого суб'єкта владних повноважень, так й фізичну особу чи юридичну особу приватного права. Колегіальний суб'єкт публічної адміністрації діє у суді тільки через представника, адже кожен окремих член колегіального суб'єкта процесуального-правового статусу учасника справи не набуває. Питання специфіки процесуальної участі досліджуваного нами суб'єкта на всіх стадіях судового провадження стануть перспективою подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі № 11-рп/2007 від 11.12.2007 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va11p710-07>.
2. Рязановский В.А. Единство процесса: учеб. пособ. М.: ОАО «Изд. дом «Городец», 2005. 80 с.

3. Щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя: проміжний висновок № 803/2015 Європейської комісії «За демократію через право» від 24.07.2015 р. URL: http://www.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/promi_visnovok.pdf.
4. Цвік М.В., Петришин О.В., Авраменко Л.В. та ін. Загальна теорія держави і права: підручник. Харків: Право, 2011. 584 с.
5. Бурвиков Н.В. Системные построения в судебной экспертизе: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.12. Тула, 2014. 218 с.
6. Платон. Диалоги / Пер. С.Я. Шейнман-Топштейн. М.: Мысль, 1986. 607 с.
7. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2005. 456 с.
8. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: навч. посіб. К.: Прецедент, 2007. 531 с.
9. Михайлов О.М. Суб'єкти адміністративного процесу (судочинства): підходи до класифікації. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 6. С. 131–138.
10. Малютин М.А. Специальные знания как признак экспертизы. Вестник ОГУ. 2012. № 3. С. 95–100.
11. Сухарева Н. В. Сущность административно-правовых споров. Юрист. 1999. № 10. С. 52–57.
12. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник: Пер. с англ. и нем. М.: Прогресс, 1990. 368 с.
13. История политических и правовых учений. Учебник / Под ред. О.Э. Лейста. М.: Изд-во «Зерцало», 2006. 568 с.
14. Бакуліна С.В. Особливості судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2018. 215 с.
15. Савченко А.І. Треті особи в адміністративному процесі. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 4. С. 141–144.
16. Рябченко Я. Участь третіх осіб під час оскарження нормативно-правових актів. Вісник НАПрНУ. 2013. № 3. С. 151–156.
17. Смітюх А. Треті особи в адміністративному судочинстві: особливості статусу. Юридичний радник. 2008. № 1. С. 83–86.
18. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 466 с.
19. Пчелін В.Б. Свідок як суб'єкт адміністративних процесуальних правовідносин. Наук. вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія Юриспруденція. 2016. № 21. С. 59–61.
20. Гідулянова Є.М. Кримінальне провадження у справах малолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Одеса, 2008. 245 с.
21. Колпаков В.К., Гордеев В.В. Докази і доказування в адміністративному судочинстві: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. 128 с.
22. Кеберник А.В. Наукова експертиза в адміністративно-юрисдикційній діяльності: питання теорії та практики: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 262 с.
23. Семчик В., Поливодский О. В споре рождается экспертиза. Юридическая практика. 2011. № 41. С. 21.
24. Лоза Ю.Я. Допустимість висновку експерта в адміністративному судочинстві. Форум права. 2011. № 2. С. 531–534.
25. Юшкевич О.Г. Процесуально-правовий статус спеціаліста в адміністративному судочинстві. Право і безпека. 2011. № 4. С. 100–103.
26. Савчук Р.М. Перекладач як учасник адміністративного судочинства: процесуальний статус, компетентність, неупередженість: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2018. 28 с.

